

Θέσεις για τη Διεθνή Μετανάστευση

Παναγιώτης Θεοδωρόπουλος

Ιανουάριος 2009

Η κινητικότητα ανθρώπινων πληθυσμών είναι πανάρχαιο φαινόμενο. Θα λέγαμε ότι χαρακτηρίζει όχι μόνο την ιστορία, αλλά και την προϊστορία της ανθρωπότητας. Ανέκαθεν οι άνθρωποι μετακινούνταν από ένα τόπο σε άλλο, προκειμένου να εξασφαλίσουν καλύτερες συνθήκες επιβίωσης. Σε κείμενα αρχαίων πολιτισμών είναι καταγραμμένες πληθυσμιακές μετακινήσεις διά ξηράς ή διά θαλάσσης. Ιδιαίτερως η ελληνική γραμματεία καταγράφει αποικισμούς περιοχών από τους Έλληνες, γύρω από το Αιγαίο. Αλλά και στον ευρύτερο χώρο της Μεσογείου και της Εγγύς Ανατολής έχουν καταγραφεί μετακινήσεις πληθυσμών, άλλοτε με κίνητρο την ανακάλυψη εύφορων εδαφών και την εγκατάσταση σε αυτά, και άλλοτε την καταφυγή σε ασφαλέστερα εδάφη εξαιτίας πολεμικών συγκρούσεων.

Στο διάβα της ιστορίας, οι μεταναστεύσεις των ανθρώπων διογκώθηκαν, με αποτέλεσμα να καταγράφεται η διαχρονική αύξηση των πληθυσμών που μεταναστεύουν, αλλά και η πύκνωση και εξάπλωση διεθνώς των μεταναστευτικών ρευμάτων. Στην εποχή μας, οι στατιστικές συνεχίζουν να καταγράφουν διαρκώς μεγαλύτερους αριθμούς μεταναστών παγκοσμίως, με αυξητικές τάσεις και για το μέλλον.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΡΟΕΣ ΚΑΙ ΟΓΚΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

- Οι μεταναστευτικές ροές αναφέρονται στις κατευθύνσεις που παίρνουν οι πληθυσμιακές μετακινήσεις από τις χώρες προέλευσης στις χώρες υποδοχής των μεταναστών. Μπορούμε να ταξινομήσουμε τις χώρες προέλευσης σε τρεις ομάδες,

ανάλογα με το επίπεδο κατάταξης του πληθυσμού τους, την πολιτική τους κατάσταση και τον βαθμό οικονομικής τους ανάπτυξης¹:

- Η πρώτη ομάδα αφορά τις φτωχές χώρες που προμηθεύουν τις πλούσιες με λιγότερο ή περισσότερο εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό. Η μετανάστευση από αυτές τις χώρες ακολουθεί ένα κλασικό σχήμα. Εγκαταλείπουν μια φτωχή χώρα για να μεταβούν σε μια άλλη όπου υπάρχει απασχόληση και πλούτος².

- Η δεύτερη ομάδα αφορά τις χώρες που εξάγουν δεξιότητες. Πρόκειται για μετανάστευση στελεχών που κυκλοφορούν μεταξύ των πιο αναπτυγμένων ζωνών του πλανήτη (Βόρειος Αμερική, Ευρώπη, Ιαπωνία, Χονγκ Κονγκ, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία). Η μετανάστευση αυτή αφορά κυρίως Ευρωπαίους, Αμερικανούς ή Ιάπωνες, αλλά και ολοένα περισσότερο, υπηκόους των χωρών του Νότου, μηχανικούς, τεχνικούς πληροφορικής, ιατρούς, προερχόμενους από την Ασία και την Εγγύς Ανατολή³.

- Η τρίτη ομάδα περιλαμβάνει τις χώρες στις οποίες η πολιτική κατάσταση ή μια σύρραξη δημιουργεί πρόσφυγες⁴.

- Εξάλλου, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι εκτός των ανωτέρω, μπορούμε να κατατάξουμε σε μια τέταρτη ομάδα τις χώρες διαμετακόμισης. Οι μετανάστες πηγαίνουν σε αυτές με σκοπό να φύγουν. Ορισμένες χώρες αποτελούν σήμερα εφελτήριο για άλλους ορίζοντες, είναι δηλαδή χώρες «περάσματα», όπως η Σενεγάλη, το Μαρόκο, η Τουρκία, η Μαλαισία, το Μεξικό, επίσης γραμμές που ενώνουν την Ευρώπη με την Αφρική, την Ευρώπη με την Ασία, την Ανατολική με τη Νότιο Ασία, τη Νότια με τη Βόρειο Αμερική⁵.

- Ας εξετάσουμε τώρα τον όγκο των μεταναστευτικών ροών παγκοσμίως. Θα εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας στην τελευταία τριακονταετία 1970-2000. Θα πρέπει

¹ Larousse, Γνώσεις του 21^{ου} αιώνα, Ο πληθυσμός του πλανήτη - Μετανάστευση: η άλλη παγκοσμιοποίηση, σ. 87-88, Κασταλία 2007.

² Larousse, σ. 87-88.

³ Larousse, σ. 87-88.

⁴ Larousse, σ. 87-88.

⁵ Larousse, σ. 89.

βέβαια, προηγουμένως να σημειώσουμε ότι πολλές φορές τα στατιστικά στοιχεία καταμέτρησης και καταγραφής των μεταναστευτικών ροών υπολογίζονται κατά προσέγγιση. Και αυτό διότι λόγω της ρευστότητας του μεταναστευτικού φαινομένου (π.χ. λαθρομετανάστες μη καταγεγραμμένοι, διαμετακόμιση μεταξύ πολλών διαφορετικών χωρών κλπ), η ακριβής καταγραφή των μετακινούμενων πληθυσμών καθίσταται πολλές φορές δυσχερής. Η συνολική παγκόσμια μετανάστευση ενώ τη δεκαετία 1970-1980, παρουσίασε μία αύξηση κατά 18,3 εκατομμύρια ανθρώπους (από 81,5 σε 99,8)⁶, στην επόμενη δεκαετία 1980-1990 ο συνολικός όγκος της παγκόσμιος μετανάστευσης εκτινάχθηκε στα 154 εκατομμύρια⁷, ενώ στο επόμενο διάστημα 1990-2000 είχαμε μια αύξηση κατά 20,9 εκατομμύρια⁸, σαφώς μικρότερη από αυτήν της προηγούμενης δεκαετίας, αλλά ανώτερη της δεκαετίας του '70. Σε τελική ανάλυση η στατιστική καταγραφή δείχνει τον υπερδιπλασιασμό στο διάστημα μιας τριακονταετίας (1970-2000) των παγκόσμιων μεταναστών, από 81,5 εκατομμύρια το 1970, σε 174 εκατομμύρια το 2000⁹. Τέλος, όσον αφορά τη μελλοντική πορεία της παγκόσμιας μετανάστευσης, υπογραμμίζεται από μελετητές της παγκοσμιοποίησης, πως οι πιέσεις από τα μεταναστευτικά ρεύματα υπολογίζεται πως θα διογκωθούν λόγω της αύξησης του παγκόσμιου πληθυσμού από 6,1 δισεκατομμύρια το 2000 σε 7,29 το 2015, 8,04 το 2025 και 9,37 το 2050. Κι αυτό επειδή μέχρι το 2050 ο πληθυσμός των αναπτυσσόμενων χωρών θα μειώνεται, ενώ εκείνος των αναπτυσσόμενων χωρών θα αυξάνεται¹⁰.

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

- Ο όγκος της παγκόσμιας μετανάστευσης έχει αυξηθεί στο διάστημα της τριακονταετίας 1970-2000, με τάση συνεχούς μεγέθυνσης στα επόμενα χρόνια.
- Τα 9/10 των διεθνών μεταναστεύσεων οφείλονται σε οικονομικά κυρίως αίτια.

⁶ IOM (International Organization for Migration – Διεθνής Οργανισμός για τη Μετανάστευση), 2003.

⁷ IOM, 2003.

⁸ IOM, 2003.

⁹ IOM, 2003.

¹⁰ Παναγιώτης Ρουμελιώτης, Παγκόσμια διακυβέρνηση ή ηγεμονική παγκοσμιοποίηση;, σ. 358, Λιβάνης, 2002.

- Η κατεύθυνση των μεταναστευτικών ρευμάτων, διαχρονικά έχει ως αφετηρία τις φτωχές χώρες, και κατάληξη τις πλουσιότερες. Αν και στο πέρασμα του χρόνου μπορεί να υπάρχουν διαφοροποιήσεις ως προς τα κράτη αναχώρησης και υποδοχής των μεταναστών, εντούτοις οι μεταναστευτικές διαδρομές εξακολουθούν να επιβεβαιώνουν την κατεύθυνση από τα φτωχά προς τα πλουσιότερα κράτη, όπου οι μετανάστες ελπίζουν σε ένα καλύτερο αύριο με καλύτερες αμοιβές από εκείνες των πατρίδων τους και συνεπώς διαφυγή από τη φτώχεια και τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης.

- Ο γράφων εκτιμά ότι το φαινόμενο της μετανάστευσης οφείλεται στην άνιση ανάπτυξη των χωρών του κόσμου. Δηλαδή, πρόκειται για ένα συστημικό φαινόμενο που οφείλεται στον τρόπο δόμησης του διεθνούς οικονομικού συστήματος. Ακόμη και στις περιπτώσεις χωρών που αποτίναξαν πριν από πολλά χρόνια τον ζυγό της αποικιοκρατίας, οφείλουμε να ομολογήσουμε ότι τόσο ο απόηχος της αποικιακής εκμετάλλευσης, όσο και οι πολιτικές του αναπτυγμένου κόσμου με την προώθηση της απελευθέρωσης του εμπορίου και των αγορών, ακόμα και σε ανώριμες και ανίσχυρες οικονομικά εθνικές αγορές, έχουν ως αποτέλεσμα την οικονομική απορρύθμιση και την ελαχιστοποίηση των προσδοκιών ανάπτυξης των φτωχότερων κρατών, με συνέπεια τη βύθισή τους σε ένα φαύλο κύκλο φτώχειας και υπανάπτυξης, αποτέλεσμα του οποίου είναι η αναζήτηση καλύτερης τύχης από μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες, με τη μορφή νόμιμης ή παράνομης μετανάστευσης στις αναπτυγμένες χώρες. Το διευρυνόμενο χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών κρατών, προδιαγράφει με βεβαιότητα και τη διεύρυνση του όγκου της παγκόσμιας μετανάστευσης στο μέλλον.

- Ακόμη και στην περίπτωση της προσφυγικής μετανάστευσης, ο ρόλος των μεγάλων δυνάμεων είναι σημαντικός, είτε από την πλευρά των στρατιωτικών επεμβάσεων για γεωπολιτικούς λόγους, με τις συνακόλουθες ανθρώπινες τραγωδίες, είτε ιδιαίτερος με την επιλεκτική επέμβαση σε εσωτερικές ταραχές και εμφύλιες συρράξεις, όπου η απόφαση για επέμβαση ή μη, του διεθνούς παράγοντα, δεν εδράζεται σε κοινώς παραδεκτά αντικειμενικά κριτήρια, αλλά σε γεωπολιτικές επιλογές των δυνάμεων, σύμφωνες προς την εξυπηρέτηση των οικονομικών και στρατηγικών τους συμφερόντων.

- Η μεταναστευτική πολιτική των χωρών υποδοχής, με εξαίρεση χώρες εποικισμού όπως π.χ. οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Αυστραλία, κρίνεται ως διαχρονικά εξαιρετικά περιοριστική. Ακόμη και στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία θεωρείται ως κατεξοχήν χώρος ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων και προάσπισης της φυλετικής, εθνικής και πολιτισμικής διαφορετικότητας, τα βήματα προς ενιαία μεταναστευτική πολιτική μεταξύ των κρατών-μελών γίνονται αργά, συνήθως με επίτευξη συμφωνιών ως προς τον ελάχιστο κοινό παρονομαστή, διότι το εθνικό στοιχείο εξακολουθεί, παρά τη δημογραφική γήρανση και την εναντίον του οικονομική και ιδεολογική επίθεση από τις δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης, να είναι ακμαίο, και θεωρείται ζωτικός παράγοντας κοινωνικής συνοχής κάθε κράτους.

- Στο σημείο αυτό, θα ήταν χρήσιμο να θίξουμε το ζήτημα της μεταλλαγής των κοινωνιών σε πολυπολιτισμικές, και την πρόταση που υποβάλλεται από διάφορες πλευρές, να δοθεί δικαίωμα ψήφου στους μετανάστες. Θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας πως δεν πρέπει να συγχέουμε κοινωνίες με ιστορικό βάθος όπως οι ευρωπαϊκές, και μάλιστα η ελληνική, με χώρες εποικισμού όπως οι ΗΠΑ, η Αυστραλία και ο Καναδάς. Δεν πρέπει να ταυτίζουμε χώρες υποδοχής μεταναστών με χώρες εποικισμού. Στις χώρες εποικισμού ήταν εύλογο να αναπτυχθεί η πολυπολιτισμικότητα και να δοθούν πλήρη πολιτικά δικαιώματα στους ετερόκλητους πληθυσμούς που έφταναν εκεί, προκειμένου να συγκροτηθούν ως νέες κρατικές οντότητες στο διεθνές σύστημα. Αλλά και πάλι δεν πρέπει να μας διαφεύγει πως στις ΗΠΑ, τον Καναδά και την Αυστραλία, διατηρήθηκε η υπεροχή του αγγλοσαξονικού στοιχείου με εθνολογική ποσόστωση της εισροής πληθυσμών από διάφορες χώρες. Όποιος τώρα, προσπαθεί να μεταφέρει και εφαρμόσει αυτό το πρότυπο σε κοινωνίες όπως οι ευρωπαϊκές και μάλιστα η ελληνική, με τη χαρακτηριστική μέχρι πριν από λίγα χρόνια εθνική ομοιογένεια, απλώς ευνοεί αθέλητα ή ηθελημένα την αγγλοσαξονική οικονομική, πολιτική και πολιτισμική υπεροχή διεθνώς, και την αμερικανοποίηση του κόσμου, υπό το πρόσχημα της παγκοσμιοποίησης και με το ιδεολόγημα της πολυπολιτισμικότητας, επικαλούμενος μάλιστα την ανεκτικότητα των δυτικών κοινωνιών, την αδελφοσύνη των λαών και τα δημοκρατικά ιδεώδη. Όσοι προτείνουν τη χορήγηση δικαιώματος ψήφου στους αλλοδαπούς, θα πρέπει πρώτα να αναρωτηθούν κατά πόσο ο αλλοδαπός έχει ενστερνιστεί τις αξίες, τις παραδόσεις, τη νοοτροπία, την κουλτούρα, και τελικά την αγωνία του ντόπιου για το μέλλον της πατρίδας του.

Βρισκόμαστε πλέον στο σημείο όπου μπορούμε να δούμε τις προοπτικές μιας ρεαλιστικής αντιμετώπισης του μεταναστευτικού φαινομένου από τις χώρες υποδοχής. Τα σημεία στα οποία μπορούν να αποκρυσταλλωθούν οι προοπτικές αυτές είναι τα εξής:

- **Δρακόντεια αυστηροποίηση** όσον αφορά: (α) στον έλεγχο εισροής μεταναστών και λαθρομεταναστών, (β) στη φύλαξη των συνόρων, και (γ) στην επιβολή ποινών για τους διακινητές λαθρομεταναστών.

- Ολοκληρωμένος προγραμματισμός των μεταναστευτικών ροών, **ανάλογα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες απορρόφησής τους από την εθνική οικονομία, αλλά και βάσει προκαθορισμένης ποσοστιαίας κατανομής τους ανάλογα με την εθνολογική τους προέλευση.**

- Συνεργασία με τις χώρες προέλευσης για τη ρύθμιση των μεταναστευτικών ροών.

- Καταπολέμηση της παράνομης απασχόλησης.

- Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η διεθνής μετανάστευση προκύπτει κυρίως λόγω της άνισης διεθνούς ανάπτυξης. Όσο λοιπόν το χάσμα μεταξύ αναπτυγμένων και υπανάπτυκτων ή αναπτυσσόμενων χωρών θα διευρύνεται, δεν υπάρχει ελπίδα περιορισμού της διεθνούς μετανάστευσης. Εάν οι αναπτυγμένες χώρες θέλουν να αντιμετωπίσουν ειλικρινά και ρεαλιστικά το πρόβλημα, πρέπει αφενός να ενισχύσουν τη δημογραφική τους ανανέωση, και αφετέρου να προωθήσουν μια πιο ισόρροπη ανάπτυξη στον κόσμο μέσα από γενναία οικονομική βοήθεια προς τις φτωχές χώρες, ακόμη και με διαγραφή χρεών, αλλά κυρίως μέσα από δίκαιη ρύθμιση του διεθνούς οικονομικού και εμπορικού συστήματος (σε αντίθεση με τις πολιτικές απορρύθμισης που εφαρμόζονται σήμερα), εισακούοντας και τις προτάσεις των φτωχότερων κρατών. Ίσως είναι καιρός, η Ευρωπαϊκή Ένωση να πρωτοστατήσει σε αυτόν τον τομέα προωθώντας μια πολιτική όχι απλής συνεργασίας μεταξύ αυτής και των αναπτυσσόμενων χωρών, αλλά αξιοποιώντας την εμπειρία και τα οφέλη των ευρωπαϊκών κοινοτήτων, να οικοδομήσει από κοινού με τις χώρες αυτές μια

κοινότητα οικονομικής διαχείρισης, βάσει της οποίας θα ανταλλάσσονται σε από κοινού προκαθορισμένη βάση, βιομηχανικά προϊόντα, τεχνολογία και επενδύσεις από την Ευρώπη, και πρώτες ύλες από τις φτωχότερες χώρες. Βέβαια, αυτή η κοινότητα δεν μπορεί να πάρει τη μορφή τόσο στενής συνεργασίας και ολοκλήρωσης όπως έχει συμβεί μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, για λόγους ιστορικής, εθνολογικής, πολιτισμικής, κοινωνικής και πολιτικής διαφορετικότητας. Όμως, μπορεί να προσφέρει τη βάση οικοδόμησης ενός συστήματος ισορροπημένης ανάπτυξης διεθνώς, και μείωσης του χάσματος μεταξύ πλούσιων και φτωχών κρατών.

Απαιτείται ρεαλιστική αντιμετώπιση του φαινομένου εκ μέρους των αναπτυγμένων κρατών, με διεθνή συνεργασία τόσο μεταξύ τους όσο και με τις πατρίδες των μεταναστών. Προϋπόθεση όμως για τη ρεαλιστική αντιμετώπιση της μετανάστευσης και την επιτυχία της μεταναστευτικής πολιτικής, είναι να κατανοήσουμε πως πρόκειται για ένα συστημικό φαινόμενο που οι πηγές του βρίσκονται κυρίως στη διεθνή άνιση ανάπτυξη, τη συνεχιζόμενη υπανάπτυξη πολλών κρατών και τους όρους λειτουργίας του παγκόσμιου οικονομικού και εμπορικού συστήματος, οι οποίοι υπαγορεύονται από τις μεγάλες οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις του κόσμου, ενώ η φωνή των φτωχότερων κρατών εξακολουθεί να μην ακούγεται όσο θα έπρεπε. Όσο θα εξακολουθεί να υφίσταται αυτή η κατάσταση στο διεθνές σύστημα, η παγκόσμια μετανάστευση θα διογκώνεται με όλα τα διλήμματα πολιτικών επιλογών για την αντιμετώπισή της, τα οποία γεννιούνται αφενός λόγω του κινδύνου εθνολογικής αλλοίωσης των κοινωνιών υποδοχής των μεταναστών και της ανάγκης για εθνική τους αναζωογόνηση, και αφετέρου λόγω της ανάγκης να επιβιώσουν αξιοπρεπώς οι μετανάστες με τις οικογένειές τους.